
H
O
i
!
M
K
Q
M
Z
G
J

Meertaligheid, een troef

Hoe communiceer je met meertalige kinderen en ouders in de kinderopvang? In zijn doctoraatsonderzoek bespreekt Brecht Peleman hoe je als kinderbegeleider met hen in dialoog kan gaan. De boodschap: omarm de thuistalen in je kinderopvang.

tekst
WOUTER BULCKAERT
illustraties
JILL HEESBEEN

Brecht Peleman (onderzoeker en projectmedewerker bij VBJK): 'Onze samenleving is meertalig, maar we doen alsof dat niet zo is. Ook in de kinderopvang ontmoet je meertalige ouders en kinderen. Dat kan best uitdagend zijn, maar het biedt ook kansen. De kinderopvang is bij uitstek een plek waar je kan experimenteren met alle vormen van diversiteit, en dus ook met dat rijke talenpalet dat daar aanwezig is. Veel taal, in alle kleuren en vormen, en veel warme interacties met verschillende volwassenen bieden kinderen een stevige basis voor hun ontwikkeling. Dat geldt voor alle kinderen, ook voor hen die meertalig opgroeien.'

Een *meertalig* kind, hoe omschrijf je dat?

Brecht: 'Hét meertalige kind bestaat niet. Er zijn kinderen die met één taal opgroeien, Nederlands of een andere taal. Andere kinderen krijgen naast het Nederlands een of meer andere talen in het gezin mee. Er zijn ook kinderen die thuis verschillende talen meekrijgen, maar niet het Nederlands. Ook de leeftijd van de kinderen speelt een rol: sommige kinderen groeien van bij hun geboorte met meerdere talen op, anderen komen pas met het Nederlands in aanraking wanneer ze op tweejarige leeftijd instappen in de kinderopvang. Door die grote variatie is er geen *one size fits all*-aanpak die je kan toepassen op álle kinderen.

Hoewel de meeste kinderbegeleiders in dit onderzoek aangaven dat 'meerdere talen kunnen spreken' een troef is, bleek dat omgaan met die vroege meertaligheid in de kinderopvang niet zo evident is. Uit de groepsgesprekken die ik met hen deed, leerde ik dat kinderbegeleiders belangrijke en uitdagende vragen hebben over meertalige taalontwikkeling, zoals: *hoe verloopt die precies bij een jong kind?, Is meertalige taalontwikkeling "moeilijker" dan eentalige?, Staat meertalige ontwikkeling de Nederlandse taalontwikkeling niet in de weg?, Moeten we alleen maar Nederlands praten tegen een meertalig kind?* Ondertussen hebben we heel wat wetenschappelijke kennis over meertaligheid bij baby's en peuters, maar die kennis blijkt niet altijd voorhanden of aanwezig in de kinderopvang. Daardoor blijven bepaalde misvattingen – zoals: *Een kind dat woorden uit verschillende talen in dezelfde zin door elkaar gebruikt, is verward* – bestaan.

Opvallend daarbij was dat talige diversiteit en meertaligheid vaak niet aan bod kwamen tijdens overlegmomenten met het team of tijdens vormingsmomenten of in lerende netwerken. Ook in het pedagogische beleid of de visie van een voorziening bleek meertaligheid als thema eerder afwezig. Daardoor lijkt het alsof meertaligheid niet bestaat, terwijl de talige diversiteit in zo goed als alle voorzieningen een grote realiteit is. Dat stil-

→

zwijgen van meertaligheid is geen bewuste strategie, het is meer een houding van 'we fixen het wel'. Maar vaak sta je er dan niet bij stil hoe jouw omgang met meertaligheid vertrekt vanuit bepaalde ideeën of ideologieën die misschien niet stroken met de wetenschappelijke kennis over meertaligheid.'

Hoe zet je in zo'n meertalige context dan in op het Nederlands?

Brecht: 'Dat hangt af van wat je precies verstaat onder *inzetten op het Nederlands*. Verwachten we van kinderbegeleiders dat ze kinderen Nederlands aanleren, of verwachten we dat ze de Nederlandse taalontwikkeling stimuleren? De eerste verwachting is niet realistisch: bij geen enkel kind dat de kinderopvang op 2,5 à 3 jaar verlaat, is de Nederlandse taalontwikkeling immers *af*. Een volledige taalontwikkeling duurt ongeveer zes à zeven jaar. En welk soort Nederlands bedoel je? In de kleuterschool worden kinderen geconfronteerd met Nederlandstalige concepten en woorden die in de thuiscontext of kinderopvang niet gebruikt worden zoals *'turnen', 'kring', 'speeltijd op de speelplaats', 'bank'*... Moet de kinderopvang dan al Nederlandse 'kleuterschoolwoorden' gaan aanleren aan de kinderen? De vraag zou beter zijn: *hoe werk je in een meertalige context aan een rijke taalomgeving?* Dat overstijgt de enge blik op het Nederlands. Een rijke taalomgeving speelt in op de behoefte van elk kind om te communiceren en in verbinding te gaan met anderen. Kinderen gebruiken daarbij hun volledige talenpalet en daar speel je als begeleider dan op in.'

Betekent dat dan niet dat je het Nederlands wegduwt?

Brecht: 'Openstaan voor verschillende talen is geen keuze tegen het Nederlands, ook niet als het gaat om thuistaal. Aandacht voor Nederlands gaat hand in hand met aandacht voor de thuistalen. Het is een en-enverhaal. In de vergunningsvoorwaarden voor de kinderopvang staat trouwens dat je moet inzetten op het stimuleren van de Nederlandse taalontwikkeling mét aandacht en respect voor de thuistaal van de kinderen. Wetenschappelijk onderzoek bevestigt deze stelling: inzetten op de thuistalen van kinderen gaat niet ten koste van het leren van de officiële taal. Integendeel, het kan er zelfs aan bijdragen.'

Maar je kan als begeleider toch niet al die talen spreken?

Brecht: 'Dat is een terechte opmerking. Dat verwachten we ook niet. Toch kan je verschillende zaken doen om thuistalen in de kinderopvang binnen te brengen, ook al is die taal voor jullie helemaal ongekend. Je kan bijvoorbeeld aan ouders vragen om veelgebruikte woorden in hun taal te vertalen, zodat je die kan gebruiken om iets duidelijk te maken aan kinderen, of om te troosten of extra ondersteuning te bieden. Vraag ouders om die woorden fonetisch uit te schrijven, laat hen die ook uitspreken, of maak er een audio-opname van. Je kan meertalige ouders binnen vragen en mee laten participeren aan ochtendrituelen, voorleesmomenten en andere activiteiten waarbij ze bewust in hun eerste taal praten met kinderen. Denk ook aan de rol die leeftijdsgenootjes die dezelfde thuistaal spreken, kunnen spelen. En vergeet de talige diversiteit onder de collega's niet. Als je er eens goed bij stilstaat, barst je opvang van de mogelijkheden om meerdere talen binnen te brengen.'

Je hoeft dus geen schrik te hebben voor meertaligheid bij kinderen? Ook niet bij kinderbegeleiders?'

Brecht: 'Zeker niet. Meertalige kinderbegeleiders die warme interacties hebben met kinderen zijn een grote troef voor je opvang. Zelfs als hun Nederlands niet helemaal perfect is. Er leeft daar vaak nog wat schrik en onwetendheid rond, maar stel dat meertalige kinderbegeleiders een bepaald

woord in het Nederlands niet kennen, dan is het nog veel beter dat zij dat woord in de eigen taal zeggen, dan dat zij helemaal niet in interactie gaan. Want een veilig klimaat creëren komt vóór taal. De behoefte van jonge kinderen om in verbinding te gaan is talig, maar ook niet uitsluitend talig. Communiceren en in contact gaan, dat doe je op verschillende manieren.

In dat veilige klimaat gebruik je als begeleider dan weer heel veel taal. Je benoemt voor de kinderen wat je voelt, wat je ziet, en je maakt duidelijk waar een kind naar kijkt … Je gaat betekenisvolle interacties aan. Het is niet erg dat je plukt uit verschillende talen om een boodschap duidelijk te maken. Dat heeft geen negatieve invloed op de ontwikkeling van het Nederlands. Die schrik leeft wel. Kinderbegeleiders voelen de druk vanuit het onderwijs, de samenleving en ook van de ouders om de kinderen klaar te stomen voor school. Zij willen hun best doen om daartoe bij te dragen. Maar vanuit die goedbedoelde intentie wordt bijvoorbeeld enkel Nederlands gebruikt in de opvang, of gaan meertalige kinderbegeleiders minder praten met de kinderen uit angst om fouten te maken, wat natuurlijk helemaal niet de bedoeling is.'

Kinderbegeleiders vragen zich ook af: hoe communiceer je met meertalige ouders?

Brecht: 'Besef ook hier weer: dé meertalige ouder bestaat niet. Ook daar is er dus niet één juist antwoord op de vraag te geven. Belangrijk is: ga met die ouders in gesprek en zoek samen uit hoe je best in communicatie gaat. Bij ouders van wie het Nederlands niet zo sterk is, is het belangrijk dat zij de informatie op een goeie manier begrijpen. Jullie wisselen immers erg veel informatie uit, en van jou als kinderbegeleider wordt verwacht dat de ouders je begrijpen. Zo vermijd je situaties zoals: "Ik zeg hier nu al een jaar tegen die mama dat ze luiers moet meebrengen, en ze antwoordt altijd: *I don't understand*." Omgekeerd geldt natuurlijk ook dat jij de ouders goed moet begrijpen. Besteed dus voldoende aandacht aan dat basisniveau van informatie overdragen.

In tweede instantie gaat het ook over het partnerschap met de ouders, over hoe jullie samen de opvoeding vormgeven. Nodig ouders uit om met jou in dialoog te gaan over taal, over meertaligheid en over hoe zij kijken naar de opvoeding van hun kind en de plek die taal daarbinnen krijgt. Hier is het niet delen van een taal vaak een struikelblok om de gevoeligheden en nuances – eigen aan opvoeden – goed over te brengen. Praten over je bezorgdheden in een taal die niet de jouwe is, is lastig. Voor veel mensen is dat zelfs in hun eerste taal geen gemakkelijke opgave. Zoek als begeleider dus naar manieren waarop je met meertalige ouders in dialoog kan gaan over opvoeding. Dat gaat niet onmiddellijk en niet vanzelf. Het volstaat niet om op het kennismakingsgesprek even te babbelen over taal en opvoeding en daarna niet meer. Doe het op continue basis: tijdens de wenperiode, bij de dagelijkse breng- en haalmomenten, bij activiteiten of informele momenten waarop ouders in de opvang zijn, tijdens een tevredenheidsgesprek, bij de bespreking van een kindportret … Het is aan kinderbegeleiders om hierin de eerste stap te zetten.'

Hoe ga je met de ouder in gesprek over welke plaats taal krijgt in de opvoeding?

Brecht: 'Als je in gesprek gaat met ouders, is vragen stellen belangrijker dan uit te gaan van wat je denkt te weten. Dat gaat over alle onderwerpen die in de opvoeding van tel zijn, maar zeker ook over taal. Bijvoorbeeld: welke talen krijgt een kind in de thuiscontext mee? Als in een tweetalig gezin de mama Franstalig is en de papa Turks, hoe spreken ze dan met de kinderen? Dat is belangrijk om te weten, om misverstanden te vermijden. Tijdens mijn onderzoek vertelde een team kinderbegeleiders bijvoorbeeld dat ze Franse woorden gebruikten tegenover een kind, omdat de mama Afrikaans was, en zij ervan uitgingen dat ze thuis Frans spraken. Achteraf bleek dat daar thuis helemaal geen Frans gesproken werd. Zo'n situatie toont dat we vaak vanuit een veronderstelling die we niet afgetoetst hebben, handelen ten aanzien van kinderen en hun ouders.

Als je inzicht hebt in de taalomgeving thuis, kan je aan de ouders vragen hoe ze het opgroeien van hun kind in een meertalige context zien en wat ze op dat vlak dromen of wensen voor hun kind. Daaruit volgt dan een gesprek over de verwachtingen: wat verwachten de ouders op vlak van taal van ons als begeleider voor henzelf en voor hun kind? In die dialoog kan je dan ook over het taalbeleid van jullie voorziening spreken en samen met ouders tot afspraken komen. Wees je ervan

→

bewust dat dit een onderhandelingsproces is dat je samen met de ouders vormgeeft, en dat je het niet noodzakelijk over alles eens zal zijn. Sommige ouders vinden het bijvoorbeeld heel belangrijk dat je alleen maar Nederlands spreekt met hun kind, terwijl jullie ervan overtuigd zijn dat het goed is voor het kind om ook woorden uit de thuistaal te gebruiken. Hoe ga je hiermee om? Achter die wens van ouders kunnen veel redenen schuilgaan. Ook schrik. Vraag dan aan ouders waarover ze bezorgd zijn en verken welke ideeën ze daarover hebben. Die vragen stellen, dat doen we weinig. Het kan zijn dat ouders schrik hebben dat als er andere talen aan bod komen, er onvoldoende wordt bijgedragen aan de kennis van het Nederlands bij hun kind. Stel ouders gerust en geef aan dat ze zich daar geen zorgen over hoeven te maken. In de kinderopvang bied je een rijke taalomgeving waar heel veel Nederlands aan bod komt, maar ook veel andere talen, en dat vormt geen bedreiging voor de taalontwikkeling van hun kind. Vraag jezelf wel af of je voldoende kennis hebt om advies te geven. Want bijvoorbeeld vragen aan een ouder die nauwelijks Nederlands kan om zoveel mogelijk Nederlands met hun kind te spreken, dat heeft zelfs slechte effecten.'

De kinderopvang is voor de ouders ook een experimenteerruimte om Nederlands te praten.

Brecht: 'De goesting om te praten is groot. Maar de hoofddoelstelling van het partnerschap met de ouders is niet om hun Nederlands te leren, wel om samen bij te dragen aan de opvoeding en de kansen van die jonge kinderen. Als door wat je doet er leer- en oefenkansen zitten voor de ouders om hun Nederlands te verbeteren, is dat natuurlijk prima. Sommige ouders vinden dat heel leuk: "Praat Nederlands met mij, want ik zit in een opleiding Nederlandse taal, dan leer ik het vlugger." Andere ouders hebben dan weer liever dat je dingen duidelijk maakt in het Engels, omdat ze dat vlotter begrijpen en zich daar beter bij voelen.

Ik heb veel mooie praktijken gezien, en veel goeie intenties. Een troef van de kinderopvang is het nauwe contact met ouders. Daaruit ontstaan mooie initiatieven zoals voorleesmomenten waarbij meertalige ouders in hun eigen taal komen voorlezen, of een muur of raam waarop in alle talen 'welkom' staat geschreven. Ouders waarderen dat en voelen zich welkom.'

Maar zitten die acties ook ingebed in de werking van de kinderdagverblijven?

Brecht: 'Het blijven vaak losse acties, die niet vervat zitten in een beleid. Heel wat voorzieningen zetten in op de relatie met ouders: door ouders binnen te vragen, hen aanwezig te laten zijn, hen te laten participeren. Dan merk je dat taal minder een issue is, omdat er al een goed contact is. Hoe beter je de ouders kent en hoe meer die met je vertrouwd zijn, hoe makkelijker het is om over hun kind te praten, iets te vertellen of iets in vraag te stellen.

Een kritische kanttekening daarbij: al die inspanningen om ouders binnen te brengen en te laten deelnemen, zorgen er niet automatisch voor dat je met hen over taal praat. De dialoog over taal en meertaligheid ontbreekt vaak ook in groepen waar ze op een heel toegankelijke, laagdrempelige manier met ouders werken door sterk in te zetten op dagelijkse contactmomenten waarbij ouders in de groep aanwezig mogen zijn en blijven. Ook in voorzieningen waar het team van kinderbegeleiders heel talig divers is, is het geen garantie dat

meertaligheid een onderwerp is dat op teamvergaderingen wordt besproken of aan bod komt in een vorming. Het blijft vaak een verzwegen onderwerp.'

Vandaar dat een taalbeleid belangrijk is?

Brecht: 'Zeker! Maar er is altijd een taalbeleid. Zelfs als het niet formeel uitgeschreven is, leven er in voorzieningen overtuigingen, praktijken en (impliciete) afspraken of regels over taal; dat zijn de bouwstenen van een taalbeleid. Die bouwstenen: overtuigingen, praktijken en afspraken hangen allemaal samen, maar ze komen niet noodzakelijk overeen en ze zijn niet altijd gedeeld of uitgesproken.

Zo kan je als kinderbegeleider wel denken dat het belangrijk is om Turkse ouders in het Turks te begroeten, maar misschien is dat niet de praktijk die de opvang van je verwacht vanuit de regels en afspraken die je daarover gemaakt hebt op teamniveau. We zijn er ons dus vaak niet van bewust dat wat we doen niet noodzakelijk overeenkomt met hoe we ernaar kijken, en al zeker niet met de afspraken of het beleid.

Besef dat ook gezinnen zo'n taalbeleid hebben. Ook ouders hebben bepaalde overtuigingen, wensen en verwachtingen ten aanzien van de talen van hun kinderen. In het ene gezin gebruikt de ene ouder consequent de ene taal, en de andere consequent de andere. Een ander gezin zal bewust zoeken naar een kinderdagverblijf dat openstaat voor meertaligheid, en nog een ander gezin kiest in het Brusselse dan weer bewust voor een Franstalig kinderdagverblijf. Zulke overwegingen maken allemaal deel uit van het taalbeleid van het gezin.

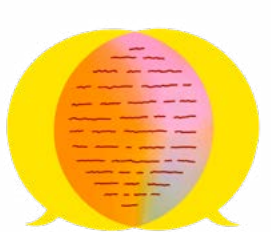
In de kinderopvang ontmoeten het taalbeleid van het gezin en het taalbeleid van de voorziening elkaar. Dat besef biedt jou als kinderbegeleider een concreet aanknopingspunt om het te hebben over hoe jullie vanuit een partnerschap willen inzetten op de taalontwikkeling van het kind.

Praat dus met ouders over jullie taalbeleid. Zo kwam ik in een kinderdagverblijf waar ze heel intensief samenwerken met ouders. Ouders gaven aan hoe open het kinderdagverblijf is voor andere talen en hoe gemakkelijk ze als ouder kunnen participeren aan het dagelijkse leven in de opvang.

—

'Meertalige kinderbegeleiders die warme interacties hebben met kinderen zijn een grote meerwaarde voor de opvang'

—

Tijdens het groepsinterview vertelde een van de vaders: "Ik voel me best op mijn gemak hier, ze laten heel veel toe, maar ik weet eigenlijk niet wat het taalbeleid is. Hoe kijken zij daarnaar?" Dat toont aan dat het taalbeleid vaak niet wordt besproken, zelfs niet in voorzieningen die nauw samenwerken met ouders.

Besef ook dat in de kinderopvang ouders, medewerkers en kinderen voortdurend veranderen en dat dus ook je taalbeleid constant onderhevig is aan verandering. Het is een dynamisch gegeven. Dat betekent ook dat je daar op verschillende momenten en op continue basis over in gesprek moet gaan met ouders en medewerkers.'

Meertaligheid moet dus meer expliciet aan bod komen in de opvang?

Brecht: 'Inderdaad. Durf van meertaligheid een thema te maken. Zowel in dialoog met ouders als naar het team toe. Op die manier kan je ervoor zorgen dat de maatschappelijke realiteit van meertaligheid geen bedreiging vormt, maar een kans is om een rijke en stimulerende omgeving te creëren voor alle kinderen.'

BRECHT PELEMAN
onderzoeker en
projectmedewerker VBJK